

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת כי תצא תשע"ו:

בגדרי מצות "נקי יהיה... ושמח..."

- א. כתב הרדב"ז בתשובותיו¹ שאין איסור על החתן בשנה הראשונה לנישואיו ללכת לסחורה כרצונו, ומצות נקי יהיה לביתו אינה אלא שלא לצאת למלחמה ולשאר צרכי הרבים, אולם לצרכיו יכול לצאת בלא הגבלה, דוכי אם אין לו אומנות אחרת ימות ברעב, ואין הבדל באיסור בין עני לעשיר, ואין לך עצב גדול מזה וכו', וכתב שכן משמע ברמב"ם בהל' מלכים² ובסמ"ג, שלא הזכירו אלא איסור לצאת לצבא ולצרכי הרבים³.
- ב. ובחכמת אדם⁴ תמה על דבריו דאשתמטייה דברי ספר החינוך⁵ וליקוטי ספר הפרד"ס לרש"י שאסרו, והסיק החכמ"א שלדינא יש להחמיר בזה⁶.
- ג. והנה הרמב"ם בספר המצוות [מצוות ל"ת]⁷ כתב וז"ל: "ודע כי החתן עצמו גם כן מוזהר מלצאת מביתו, כלומר ללכת לסחורה, כל שנתו", ולכאור' מפורש בדבריו דלא כרדב"ז, אולם כבר כתב שם הרדב"ז שטעות המתרגם היא, וצריך לתרגם לצאת לדרך, וכוונת הרמב"ם היא שהאיסור לצאת לצרכי הרבים אינו רק על הציבור שמוזהר שלא להוציא, אלא אף החתן עצמו מוזהר בכך.
- ד. אולם כבר תמה החכמ"א מל' הרמב"ם בסה"מ בחלק מצוות עשה⁸ שכתב וז"ל: "שציוונו להתייחד... שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא ולא יעבור עליו דבר מהדומים לאלו, אבל ישמח עמה..."⁹, ופשטות לשונו מורה שאין לצאת מחוץ לעיר כלל.
- ה. עוד יש לעיין דהנה בגמ' סוף סוטה אמרו שאף הבונה בית וחנכו או נוטע כרם וחיללו הרי הם בכלל דין זה, ומדוע לא הזכירם כלל הרמב"ם בס' המצוות והחינוך, וכאשר כבר תמה בזה במנחת חינוך. [ואף שביד החזקה הזכירם הרמב"ם, מ"מ צ"ב מדוע בספר המצוות לא הזכירם כלל].
- ו. ובמנחת חינוך תמה על שיטת החינוך [שאף לצאת לסחורה אסור] דהלא בבית וכרם מסתבר שאין עליו איסור לצאת לסחורה, דהלא אין לו חובה כלפי הבית והכרם אלא הוא פטור שפטרותו התורה מלצאת למלחמה וכדו'], וכיון דכולם מחד קרא נלמדו מנלן דדין אשה חמור מהני, וצ"ב.
- ז. ואמנם קושיה זו קשה גם על הרמב"ם בסה"מ [אף לפי גרסת הרדב"ז] שכתב שהאיסור הוא אף על החתן בעצמו, ולכאור' בשדה וכרם פשוט שאין איסור על האדם מלצאת למלחמה דלמה יאסר בכך, ובפשטות אין זה אלא פטור על האדם שא"א לחייבו לצאת למלחמה וכו' בשנה ראשונה לחינוך הבית וכדו'⁹, וע"כ דדין כלה חמור מהני, אולם זה

¹ ח"א סי' רל"ח.

² פרק ז'.

³ ויש לעיין לשיטתו אם כשנמצא בביתו יש עליו מצוה לשמחה, או דכל המצוה היא לא לצאת לצרכי הציבור, וממילא יהי בביתו וישמחה, ומשמעות דבריו כד השני שכתבתי, ועדיין צ"ב.

⁴ בינת אדם שער בית הנשים סי"ט.

⁵ מצוה תקפ"א, ומצוה תקפ"ב, עיי"ש.

⁶ וכן נראה מדברי החזו"א במכתבו שהתפרסם בקובץ אגרות קודש ועוד [אמנם למש"כ בהערה 3 יש לדחות את הראיה מדבריו, ודו"ה].

⁷ מצוה שי"א.

⁸ מצוה רי"ד.

⁹ וע"ע במנ"ח שם מש"כ בזה.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- גופא צ"ב מגלן שנאמרו כאן דינים שונים, דלכלה מוזהר אף הוא, ולענין בית ושדה הוזהרו רק ב"ד והציבור שלא להוציאו, וצ"ע .
- ח. והנראה בזה, דהנה ודאי פשוטו של מקרא אינו אלא בחתן, ומדכתיב "ושמח את אשתו אשר לקח" ילפי' דמצוה על החתן לשמח את אשתו, ואין זה רק פטור שפטרותו התורה, אלא דנכלל כאן גם פטור שפטרותו התורה מלצאת בצבא ומלהתעסק בצרכי הרבים, והוזהרו הציבור שלא לקחתו לכך, ולענין שדה וכרם דרשי' שגם הם התרכו לגבי הפטור מלצאת בצבא וכו', וא"כ חלוקים בזה חתן מנוטע כרם ובונה בית, דחתן הצטוה אף הוא שלא לצאת אלא לשמח את אשתו וכו', משא"כ בונה בית וכו' לא הצטוה הם, אלא התרכו לענין הפטור מלצאת בצבא וכו'.
- ומה שלא הביאו הרמב"ם בסה"מ והחינוך את דין בונה בית ונוטע כרם, משום שבמנין המצוות באו למנות את הנלמד מעיקר המקרא, ולא את המתרבה מדרשה.
- ט. והנה בחינוך הביא מחלו' לענין מחילתה אי מהניא, ולכאו' הדבר תלוי בגדר המצוה, דאם הוא חובה כלפיה ודאי שתועיל מחילתה, אולם אם הוא חובה עליו איך תועיל מחילתה, ובספר החינוך כתב בשרשי המצוה שטעם המצוה הוא כדי שתדבק מחשבתו בה ויתרחק מכל אשה אחרת, עיי"ש, ולפי זה הוא דין בו ולא תועיל מחילתה, ועיין שו"ת חתם סופר¹⁰ מש"כ בזה.
- י. והנה הרדב"ז הוכיח כדבריו מקושיתו דוכי עני ימות ברעב וכו', אולם אם נימא דמחילתה מהניא, שוב אין ראיה מזה, ובלא"ה למה שכתב החת"ס שאף הסוברים דלא מהניא מחילתה הוא דוקא שכשנשאה לא היה עסקו בכך, אולם כל שנשאה בתור גמל וכדו' לא השתעבד לה ליותר מזה עיי"ש, דלפי זה שוב לא קשה כ"כ קו' הרדב"ז, [וגם כתב שם שלדבר מצוה מותר לכו"ע, וכל הנצרך לפרנסה הוא בכלל דבר מצוה, עיי"ש].
- יא. והנה בפירוש העמק דבר עה"ת להנצי"ב ז"ל כתב לחדש דלא הוזהר החתן כלל בעשה ול"ת דנקי היה וכו', ואין כאן אלא מצוה על הציבור שלא יקחוהו לצבא וכדו', כדי שיוכל לשמח את אשתו וכו', עיי"ש. אולם דבריו הם דלא כרמב"ם בסה"מ והחינוך ועוד ראשונים שכתבו להדיא להיפך, וכבר תמה עליו בפירוש תועפות ראם על היראים.
- יב. עוד כתב החינוך שאין איסור לצאת לימים מועטים, וצ"ב מהו גדר ימים מרובים שנאסרו, ושמא גדר הדברים הוא שכל שלא עבר שיעור עונה מיקרי ימים מועטים, וכמו שמצינו שיעור זה בפוסקים ביו"ד סי' קפ"ד לענין דין יוצא לדרך, וצ"ע בזה.
- יג. ומצאנו שיטה מחודשת בכל הנושא, והיא שיטת הסמ"ק¹¹ הסובר שמצות "ושמח" נוהגת כל החיים, ולא רק בשנה הראשונה.
- [וצ"ב איך יתפרשו הדברים בלשון המקרא "נקי יהיה... שנה אחת ושמח..."], ואולי מפרש שנקי יהיה שנה אחת, כדי שישמח את אשתו תמיד].
- אמנם עיין בספר חיי אדם¹² שכתב שמדברי שאר הפוסקים נראה דלא כשיטת הסמ"ק, עיי"ש.

¹⁰ אה"ע ב' קנ"ה.

¹¹ מצוה רפ"ה.

¹² בנשמת אדם כלל קמ"ז א'.